

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Julie Křivinková

Obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání a hudební kultura se zaměřením
na vzdělání

Báje, pověsti a pohádky Vizovicka

Bakalářská práce

Olomouc 2019

vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Křivinková Julie

Poděkování

Děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, jeho cenné rady a připomínky a ochotu při konzultacích.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Vizovice.....	6
3	Regionální autoři a sběratelé.....	9
	3.1 Eduard Peck.....	9
	3.1.1 Zápisy pohádek Eduarda Pecka.....	10
	3.2 František Müller.....	11
	3.3 Gustav Imrýšek.....	12
	3.4 Eva Eliášová.....	13
4	Motivy a náměty bájí, pověstí a pohádek Vizovicka.....	15
	4.1 Postavy.....	16
	4.2 Prostředí.....	28
	4.3 Předměty.....	31
	4.4 Jazyk a nářečí pohádek.....	33
5	Závěr.....	35
6	Seznam literatury.....	36
7	Anotace.....	39

1 Úvod

V dnešní přesycené době internetem, sociálními sítěmi a elektronikou jsem se v této práci chtěla vrátit do doby, kdy bylo běžné setkávat se osobně a vyprávět si své příběhy a prožitky a předávat si je z generace na generaci. Do doby, kdy ještě platily tradiční hodnoty, lidová kultura a zvyky. Mezi dílčí cíle mé práce patřilo seznámení se s oblastí Vizovicka a zejména městem Vizovice a se zaměřením na oblast literární, konkrétně na pohádky, pověsti a báje.

Mým dalším cílem bylo představit autory a sběratele pocházející z Vizovicka a jeho okolí. Tyto osobnosti se značnou část své tvorby zabývaly či dodnes zabývají právě životem na Valašsku. Jejich historický a literární přínos byl významný. Jedná se zejména o Eduarda Pecka, Františka Müllera a žijící autorku Evu Eliášovou.

Hlavním cíle mé práce je analyzovat motivy a náměty pohádek, pověstí a bájí na základě jednotlivých pasáží. Přiblížit tímto život místních obyvatel a historický obraz Vizovicka. To, jak si lidé představovali vznik různých míst a jmen, proč se báli některých jevů nebo proč si vůbec o některých věcech vyprávěli. Zejména se budu zaměřovat na postavy, prostředí a předměty, které v kouzelných příbězích můžeme najít.

Vybraná oblast mé práce je mi blízká. Pocházím z Valašska, bydlím jen pár kilometrů od Vizovic a celý život jsem spjata s tímto regionem a jeho tradicemi. Osobně se už od útlého dětství angažuji ve folklórních souborech, hraji v ochotnickém divadle, jsem členkou dalších spolků. Téměř všechny tyto mé aktivity vychází z pevných základů místních tradic a zvyků, z lidové kultury a tvořivosti. To jsou vynikající zdroje pro pochopení vzniku různorodých příběhů a událostí, které jsou tématem této práce.

2 Vizovice

Podle správního obvodu městského úřadu města Vizovice zahrnuje Vizovicko šestnáct menších měst a obcí. Do zmíněného území se řadí Vizovice, Bratřejov, Dešná, Březová, Jasenná, Hrobice, Lhotsko, Lutonina, Ublo, Neubuz, Podkopná lhota, Slušovice, Trnava, Všemina, Zádveřice-Raková a Veselá.

Město se čtyřmi a půl tisíci obyvateli se nachází přibližně 15 km od Zlína. Rozkládá se v údolí pod Vizovickými vrchy, na soutoku potoků Lutoninky, Bratřejůvky a dalších pěti potoků. „*Nad městem se vypíná Janova hora s výhledem na okolní kopce, z nichž nejvyšší, bájný Klášťov, dosahuje 753 metrů nad mořem.*“¹

Co se týče historie a kultury, jsou Vizovice v této oblasti velice bohaté. „*První zmínka o Vizovicích se nachází v zakládací listině cisterciáckého kláštera „Rosa Mariae“ z roku 1261, který založil královský kastelán na hradě Brumově Smil ze Střilek.*“² Od té doby město změnilo několik podob svého názvu. S tím se můžeme setkat například u spisovatele Eduarda Pecka a jeho spisu *Lid na Vyzovsku*, do konečné podoby se název dostal až v roce 1924. V roce 1466 byly Vizovice titulovány králem Jiřím z Poděbrad a z obce se stalo městečko a později roku 1570 město. Vizovice jsou známy i díky krásnému baroknímu, dříve renesančnímu, zámku. Město zažilo několik požárů. „*To bylo příčinou toho, že o jeho původní dřevěné podobě existuje pouze minimum dokladů. Právě požáry však byly podnětem k následným přestavbám a posléze k pozdně klasicistické podobě dnešních Vizovic.*“³ Střed města – 2 náměstí ve tvaru trojúhelníků tvoří městskou památkovou zónu.

Ještě v nedávné minulosti byla pro město velice důležitá řemesla a rozvoj průmyslu. Mezi nejvýznamnější řemesla ve Vizovicích můžeme zařadit kožešníky, kováře, koláře, řezníky, tesaře, mlynáře, sklenáře, knihaře a spoustu dalších. „*Obživu obyvatelům města poskytovalo hlavně zemědělství a řemeslo. Zemědělské půdy zde vždy bylo poměrně málo, takže se ani nevytvořily velké selské usedlosti.*“⁴

Jedno z nejznámějších a nejstarších řemesel, které dodnes můžeme nalézt ve Vizovicích je pečení tradičního obřadního pečiva, které se nazývá „vizovické“. Toto pečivo však není určeno ke konzumaci, má pouze estetický účel.

Velkou tradicí je také výroba destilátů z ovoce, takzvané pálení. Ve městě sídlí velká a celosvětově známá palírna známá jako Rudolf Jelínek. „*Na mnoha místech naší republiky*

¹ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. s.7

² *Zlínský kraj: města a obce Zlínského kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost*. 4., přeprac. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, 2014. s.206

³ Tamtéž, s.206

⁴ NEKUDA, Vladimír, ed. *Zlínsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1995. Vlastivěda moravská. s. 642

*jsme slýchávali často rým dvou slov: Vizovice, slivovice. Bylo to srozumitelné vyjádření, za nímž se ukrývala upřímná úcta ke kvalitě, tradici i poezii města a kraje.*⁵ Ve svém názvu má tento destilát i jeden z nejznámějších festivalů na Moravě – Trnkobraní, který se koná ve Vizovicích každoročně už 52 let.

Řemesla přinesla řadu podnětů i pro psaní pohádek, pověstí a bájí. V nejedné pohádce můžeme nalézt jako hlavního hrdinu ševce či mlynáře nebo jiné zmíněné řemeslo. Z této oblasti hodně čerpali právě spisovatelé a sběratelé.

Bohatou tradici mají Vizovice i ve školství. První zmínky o škole jsou už z roku 1683, kdy při vpádu Turků byla poškozena i škola. Dřívější záznamy se týkají spíše učitelů a osob spjatých se školstvím. Během několika desítek let se ve Vizovicích vystřídalo mnoho podob a druhů škol. *„S přibývajícím počtem žáků bylo v letech 1785 - 1862 postupně postaveno několik školních budov. Roku 1892 pak budova školy na dnešním Masarykově náměstí, v dalším období pak obecná, chlapecká a dívčí škola, měšťanka a také zvláštní pomocná škola pro zaostalé děti.*⁶ V těchto školách se za dlouhá léta vystřídalo nespočet kantorů a pedagogických pracovníků. Spousta z nich se stala známými pedagogy, spisovateli, historiky či sběrateli pohádek a pověstí. Učitelství na Vizovicku je a bylo vždy velice spjato s literaturou a historií tohoto regionu.

Vizovice mohou být náležitě pyšní na několik svých rodáků a lidí působících z části svého života ve Vizovicích. Mezi známé spisovatele můžeme zařadit Gustava Imrýška, Josefa Čižmáře, Eduarda Pecka nebo Miloslava Holase. K dalším kulturním osobnostem patří například vlastivědný pracovník Jaroslav Žíla, hudební skladatel Alois Hába či známý bavič a herec Bolek Polívka. *„K dávné minulosti lze uvést také první manželku J.A. Komenského Magdalénu Vizovskou.*⁷

*„Lidová slovesnost neboli folklor (pohádky, pověsti, legendy a jiné druhy) vzniká anonymně a bez písemné fixace. Z generace na generaci je v rozmanitých variantách předávána ústní vyprávěcí tradicí.*⁸ Často byly Vizovické vrchy i některé vesnice v okolí v zimním období zasněženy a lidé neměli ve svých staveních co dělat, tak si po zimní dlouhé večery vyprávěli příběhy, které se kdysi na Vizovicku a poblíž staly, či si vymýšleli své vlastní historky. *„Možná právě tvrdost života uprostřed malebné krajiny obdařila Vizovjany smyslem*

⁵ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. s. 167

⁶ *Zlínský kraj: města a obce Zlínského kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. 4., přeprac. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, 2014. s. 207

⁷ Tamtéž, s.207

⁸ ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. O pohádkách a Peckových zápisek. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 132

*pro krásu, citeť pro místo, kde žili a žijí, a úctou k lidské práci stejně jako k dílu významných osobností města.*⁹ Díky regionálním kronikářům, sběratelům a spisovatelům máme dochovaných spoustu záznamů a knih, a tak si dnes můžeme přečíst, co se na Vizovicku mohlo v dávných dobách dít, nebo jakými historkami se bavili místní lidé.

⁹ HANÁKOVÁ, Alena. Předmluva. In *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008.

3 Regionální autoři a sběratelé

Do skupiny nejvýznamnějších spisovatelů a sběratelů z vizovického prostředí můžeme zařadit Eduarda Pecka, který byl hlavně výrazný sběratel pohádek, ale i písní a říkadel. Jako dalšího můžeme zmínit Františka Müllera. Ten sice nežil v okolí Vizovic, spíše se soustředil na Provodovsku, nicméně se zabýval sbíráním a psaním pověstí a bájí, které se prolínaly s prostředím Vizovických hor i samotných Vizovic. Dále připomeneme Gustava Imrýška, který se na Vizovicku narodil, stal se na nějakou dobu kronikářem Vizovic a vydal svoji knihu humorných povídek. Jedna z mála ženských spisovatelek Vizovicka je stále žijící Eva Eliášová. Zaobírá se tematikou pohádek, pověstí či vyprávěnek z oblastí Valašska a nejenže píše svá vlastní díla, ale také upravuje sbírky dávných autorů a sběratelů.

3.1 Eduard Peck

Eduard se narodil 10. října 1857 ve Vrahovicích u Prostějova a zemřel 23. ledna 1931 v Praze. „*Dětství trávil ve Štípě a ve Zlíně, působil jako učitel ve Vizovicích (1876-1888), kde sbíral pohádky a písně, které vydal pod názvem Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými.*“¹⁰ Dále mezi jeho sběratelská a spisovatelská díla můžeme zařadit Valašské národní pohádky z Vizovic, Lid na Vyzovsku nebo Okresní hejtmanství holešovské. Můžeme ho zařadit do generace vlasteneckých učitelů, kteří projevovali velký zájem o historii a kulturní život místa a kraje, kde zrovna vykonávali pedagogickou činnost. „*Když v roce 1887 při velkém požáru shořela velká část náměstí a přilehlých ulic, byla mezi téměř třemi sty zničenými domy, chlévy a stodolami také dřevěná radnice s obecním archívem. Obsah některých důležitých listin se zachoval jen díky přepisu řídícího učitele Eduarda Pecka.*“¹¹ Už ve svém spisu, který vydával časopisecky v letech 1895-1898 s názvem *Lid na Vyzovsku* zatoužil psát o vodnicích, jezinkách, tajemných pokladech, žínkách a dalších. Netrvalo dlouho a začal zapisovat i pohádky, celkem jich sepsal 84. Eduard Peck měl nejenom odborný zájem poznat více Valašsko, ale jeho sběratelská činnost byla součástí i jakési společenské atmosféry 80.-90. let 19. století. V té době byl velký zájem o všechno lidové. „*Před sto třiceti lety, tedy ještě v čase, kdy vyprávění pohádek bylo živé a nenarušené, zabýval se tam zaznamenáváním lidové slovesnosti erudovaný vlastivědný pracovník Eduard Peck, na Moravě patřil*

¹⁰ FABIÁN, Josef. *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí, 1998. s. 80

¹¹ HANÁKOVÁ, Alena. Předmluva. In *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008.

k nejlepším.“¹² Uveřejňoval i obsáhlé popisy výročních a hospodářských obyčejů, léčitelských praktik a představ o démonických bytostech z Vizovicka. „*Jeho údaje jsou podrobné, všímají si mnoha detailů, některé obřadní celky jsou přesně lokalizovány, např. dožínky v Uble u Vizovic.*“¹³ Eduard se velice zajímal i o vizovický kroj. „*Vizovickým muzejním pracovníkům bylo známo, že učitel Eduard Peck, působící ve městě ve druhé polovině 19. století, sbíral vizovické kroje a jejich součásti a že by měly být uloženy v Národopisném muzeu v Praze.*“¹⁴ Jeho dílo a činnost pro Vizovicko můžeme považovat za jednu z nepřínosnějších. „*Jeho vztah k Vizovicím byl tak silný, že i po svém odchodu z města v roce 1888 sepsal a o rok později vydal Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství vizovského a o Vizovicích se dočteme také v publikaci z r. 1892 Okresní hejtmanství holešovské.*“¹⁵

3.1.1 Zápisy pohádek Eduarda Pecka

Eduard Peck nebyl jediný sběratel pohádek na Valašsku ve své době. „*Za pohádkami se na Valašsko vydal i náš jejich nejlepší znalec Václav Tille a výsledky svých zápisů vydal ve sbírce Povídky sebrané na Valašsku r. 1888.*“¹⁶ Na rozdíl od Tilla se Peck ale zaměřoval kromě pohádek i na obecnou lidovou kulturu, zapisoval tedy i různá lidová vyprávění.

Většina pohádek, jež Eduard Peck zaznamenával, byly příběhy, které lidé znali z ústní tradice a předávali si je z generace na generaci. Avšak našli bychom i takové příběhy, které lidé znali z již existujících tištěných sbírek, např. M. Mikšíčka či B. M. Kuldy. Pohádky byly v té době vydávány i časopisecky nebo v kalendářích. „*K. J. Erben vydal svou známou pohádku Pták Ohnivák a liška Ryška, kterou z Čech znal ve 3 zněních a vytvořil z nich redakci jednu, v r. 1858 v almanachu Máj. Pohádka má ale dlouhou starší tradici, a to nejen v českých zemích. V mezinárodním katalogu pohádek ji najdeme pod heslem Chytrý kuň. U nás rozšířené verze byly často upravovány, nejznámější zůstává ale verze Erbenova.*“¹⁷ Přímou ve sbírce Valašské národní pohádky z Vizovic můžeme najít tři různé verze této pohádky. Pod názvem Trojsyn, Ptáček Ohniváček a Ptáček Ohniváček a trojsyn. Každý vypravěč, který pohádku vyprávěl, ji

¹² ŠTIKA, Jaroslav. Pár slov úvodem. In *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 4

¹³ TOMEŠ, Josef. *Masopustní, jarní a letní obyčeje na moravském Valašsku*. Strážnice: Ústav lidového umění, příloha časopisu Národopisné aktuality, 1972. s.7

¹⁴ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. s. 44

¹⁵ HANÁKOVÁ, Alena. Předmluva. In *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008.

¹⁶ ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. O pohádkách a Peckových zápisech. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 132

¹⁷ Tamtéž, s. 133

nějak specifikoval, záleželo jen na něm, jak pohádku podá, co k ní přidá, ubere či pozmění a tak vznikla někdy zcela jiná verze než ta, ze které vypravěč vycházel. V této sbírce také můžeme najít pohádku např. O hloupém Honzovi. Notoricky známá pohádka Boženy Němcové, je ve sbírce Eduarda Pecka totožná svým názvem a hlavní postavou, nicméně je zcela odlišná.

„Peck byl také jeden z prvních, kdo u zápisů pohádek uváděl datum sběru a jméno vypravěče, což v té době nebylo ještě zcela obvyklé.“¹⁸ Díky tomu můžeme přesně vědět, ve kterém období sbírka vznikala a kdy a koho Peck navštívil, poslouchal a zaznamenával jeho vyprávění.

Častou otázkou je také fakt, zda jsou záznamy pohádek zápisy přímého vypravování a poslechu při osobním setkání nebo zda jsou nějak redakčně upraveny do finální verze knižního vydání. U Eduarda Pecka je to těžká otázka. *„Bud' jsou texty psány plynule, čistě, takže je lze považovat za Peckovy „čistopisy“ nachystané k úpravě do publikovatelné podoby, nebo jsou plné škrů s novu textací, s jinými slovy nebo doplňky.“¹⁹*

3.2 František Müller

Narozen 8. 8. 1910 v Šubířově u Konice. Zemřel 1. 10. 1985 v obci Provodov. *„Tento duchovní, povídkář a vlastivědný spisovatel vydal Mariánské poutní místo Provodov, Báje a pověsti z Vizovických hor, Báje a pověsti z kraje mezi Starým a Novým Světlovem, Boj za práva poddaných v horách Vizovických, Provodov v minulosti a Humoresky ze života cikánů.“²⁰* Působil v duchovní správě jako koordinátor, administrátor, později jako farář. Od 1. září 1945 byl jmenován farářem v obci Provodov, kde pobýval až do své smrti.

Svoji literární a sběratelskou činnost věnoval autor dílem svému rodnému kraji a to Vyškovsku, Dražansku, Plumlovsku, Konicku, Bouzovsku a také dílem kraji, ve kterém více jak 40 let působil, a to Zlínsku, Vizovsku, Luhačovskému Zálesí a kraji mezi Starým a Novým Světlovem. František Müller svá díla vydával za těžkých podmínek. Většinou vlastním nákladem a později na základě povolení okresních úřadů. I přes všechny tyto potíže se nenechal

¹⁸ ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. O pohádkách a Peckových zápisech. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 132

¹⁹ ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. Jazyk a nářečí v Peckových zápisech a v tomto vydání. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 143

²⁰ FABIÁN, Josef. *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí, 1998. s. 72

odradit a svou práci, která se mu zároveň stala zálibou, vykonával s láskou a odhodláním. „*Pečlivost a důslednost jeho práce je patrna při nakládání s archiváliemi i bibliografiemi, ale zejména v zachycení živých svědectví pamětníků.*“²¹ František Müller si oblíbil zejména vesnici Provodov, kde působil řadu let jako farář. „*Svoji dokonalou znalost prostředí Provodova a okolí, ve kterém dlouhá léta žil, dokazoval sběrem místních a pomístních jmen. Zaznamenával jména nejrůznějších polí, luk a tratí, a ty pak propojoval s vyprávěnými historkami, příběhy s legendami a zachycoval a upřesňoval zlomky kolektivní paměti.*“²² Autor dokázal vykouzlit z nudných faktů působné vyprávění a přiblížit tak lidem dávný život vesnických předků. Ať už jejich příběhy, tak i příběhy exotických cikánů, pytláků či obyčejných lidí. „*Báje a pověsti vypráví s humorem i poučením tak, jak je vyslechl a obratně ztvárnil.*“²³

3.3 Gustav Imrýšek

Narodil se 8.10. 1908 v malé obci Bratřejov a zemřel ve Zlíně v roce 1989. „*Byl lidovým vypravěčem, národopisným a muzejním pracovníkem, spoluzakladatelem muzea ve Vizovicích, kde se podílel na záchraně obrazů zámecké galerie.*“²⁴ Dráhu venkovského učitele začal v Pozděchově a Ublu a v roce 1933 se přesunul do Vizovic. Věnoval se i ochotnickému divadlu, ve Vizovicích soubor dosahoval téměř profesionální úrovně. „*Roku 1937 se ujal národopisných sbírek vizovického krajinského muzea, jemuž dal základní myšlenku známý vizovický národopisný pracovník Josef Čižmář.*“²⁵

V roce 1958 napsal knihu *Čertoviny z Valašska*, která obsahovala žertovné povídky. „*Své povídky a črty nejdříve vyprávěl publiku a teprve později je psal. Touto cestou se ocitly na pomezí lidového vypravěčství a písemnictví, podobně jako třeba sbírka Z. Galušky Slovácko sa súdí.*“²⁶ Gustav za dlouhých zimních dní obcházel a besedoval po vesnicích s místními venkovskými obyvateli. Zachycoval přitom jejich vyprávění, které se skládalo z části ze smyšlených a z části z pravdivých příběhů. „*Jsou z dob, kdy nebyla televize a rozhlas*

²¹ MÜLLER, František. *Mariánské poutní místo v Provodově: Provodov v minulosti*. Luhačovice: Atelier IM, 2004. s. 6

²² PRACHAŘ, Marek. *Provodov: kapitoly z dějin obce*. Provodov: Obec Provodov, 2012. s. 62

²³ MÜLLER, František. *Mariánské poutní místo v Provodově: Provodov v minulosti*. Luhačovice: Atelier IM, 2004. s. 6

²⁴ FABIÁN, Josef. *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí, 1998. s. 41

²⁵ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádverice: Region, 2005. s. 68

²⁶ BALHAR, Jan. *Ediční poznámka*. In *Čertoviny z Valašska*. 2. vyd. Ilustroval Václav KABÁT. Ostrava: Profil, 1988. obálka

a večerní diváckou i posluchačskou univerzitou se staly promluvy žen a hospodářů při draní perí, ale i pod trámovým valašského šenku, při sousedských návštěvách či vaření povidel.²⁷ To ale nebylo jediné, co tvořilo Gustavovu publikační činnost. Mimo jiné byl spolupracovníkem časopisů *Naše Valašsko* a *Podřevnicko*. Do obou magazínů přispíval i svými články. Také se ujal práce vizovického kronikáře. „*Kroniku vedl tak poctivě, že byla dávána za vzor kronikářům celého okresu, a proto dostávala při hodnocení přední ceny.*“²⁸ Na Gustava velice rád vzpomíná autor knihy *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění* Jan Zetěk, který se s Gustavem několikrát setkal a zorganizoval s ním besedy a podobné akce. „*Takových přednášek jsem byl účasten, dokonce jsem ji v roce 1982 organizoval v Rakové. Tenkrát jsem pana učitele přivezl z Vizovic i s panem farářem Janem Hejdou. Dojetí posluchačů bylo veliké. Starší si vybavili rozhlasové vyprávění, mladší pana učitele, když jej učil ve vizovické škole.*“²⁹ Obecně na něj Vizovjané vzpomínají s velikou úctou, protože zachránil před zapomenutím mnoho lidových písní, tanců či historek a prodloužil tak jejich životnost o další generace.

3.4 Eva Eliášová

Eva Eliášová se narodila 15. 8. 1958 ve Zlíně. Pochází z malé vesnice Ublo, která se nachází poblíž Vizovic. Už od útlého mládí ji to táhlo k literatuře a lidové slovesnosti. „*Po absolutoriu na chemickotechnologické fakultě začala zaznamenávat vzpomínky svého, tehdy osmdesátiletého dědečka, který si pamatoval mnoho místních pohádek, pověstí a pověrečných vyprávění.*“³⁰ Staříček velice dobře ovládal místní nářečí, a právě proto Eva vydala pár svých děl aspoň z části v původní řeči. Hlavně knížka *O Raráškoch* je psána celá v nářečí. „*Zkusila jsem dvě pohádky převést do spisovného jazyka. Ale když jsem je po čase vzala a znovu četla, úplně jsem slyšela, jak to skřípe. Jako by nějaká stařenka, která mluvila celý život nářečím, spustila naráz spisovně.*“³¹

²⁷ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. s. 79

²⁸ Tamtéž, s. 68

²⁹ ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. ISBN 80-239-4560-2, s. 82

³⁰ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O kouzelných studánkách a zbojnických pokladech: pověsti a strašidelné povídky z okolí Luhačovic*. Luhačovice: Město Luhačovice, 2007. Prameny (Luhačovice). s. 50

³¹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 9

Později autorka přišla do styku s díly Františka Müllera, Antonína Václavíka, Eduarda Pecka, Jana Kobzáně, Josefa Čižmáře a mnoha dalšími. Se záznamy těchto autorů a svými úpravami vytvořila několik děl. „*Napsala a vlastním nákladem vydala knihy Pověsti z Vizovických hor, Pověsti a vyprávěnky ze Zlínska, O raráškoch, Pověsti a vyprávěnky z Valašska a mnoho dalších.*“³² Zajímá se o oblast Valašska, Lašska, Slovácka, vyhledává další pamětníky a vypravěče a snaží se zaznamenávat jejich historky a vyprávění. „*Čerpá také z Okresního státního archivu ve Zlíně a z pozůstalostí sběratelů.*“³³ Eva Eliášová je významnou osobností na valašské literární a historické scéně. Bez její sběratelské a badatelské činnosti by Valašsko a zejména Vizovicko trpělo nedostatkem literárních děl, zejména pohádek a pověstí.

³² FABIÁN, Josef. *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí, 1998. s. 25

³³ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O kouzelných studánkách a zbojnických pokladech: pověsti a strašidelné povídky z okolí Luhačovic*. Luhačovice: Město Luhačovice, 2007. Prameny (Luhačovice). s. 50

4 Motivy a náměty pohádek, pověstí a bájí

Už za starých časů si ve svých světnicích či hospodách lidé vyprávěli poučné, tajemné, úsměvné a kouzelné příběhy. Krátili si dlouhé večery při draní peří, pletení košíků či při opravování náradí povídáním příběhů, které někde zaslechli a sami si příběhy domýšleli. Mimo jiné bylo jejich účelem postrašit a ponaučit své děti a vnuknout jim nejenom špetku strachu, ale i odhodlání a odvalu. „*V podvečer se celá rodina sesedla kolem dobrého vypravěče a potemnělá jizba, spoře osvětlovaná několika uhlíky z pece, na hodinku dvě ztichla. Vládlo tu vyprávění a fantazie dětí i dospělých s vnímavou duší. S každou novou pohádkou v tichosti do jizby vstoupily přepodivné bytosti.*“³⁴ Každý vypravěč měl samozřejmě svůj vlastní způsob, jak pohádku či pověst ztvárnit, přednést či zahrát. Forma psaných pohádek a pověstí nikdy nemůže nahradit živou mluvenou formu vyprávění a přímý poslech. „*Z písemných záznamů se nedozvíme nic o způsobu a jazykovém ztvárnění vyprávění, o zaujetí vypravěčově pro vybranou látku a pro dramatickosti přednesu, nevíme, jak vypadal jeho celkový repertoár vyprávění, zda vyprávění jsou součástí živé tradice nebo jsou převzata z nějakého tištěného pramene, kdo byli jeho posluchači, za jakých okolností a jak často vyprávěl atd.*“³⁵

Báje a pověsti vždy přibližovaly události dřívější doby, má je každý kraj či region. Ani Vizovicko není výjimka, zejména proto, že má strastiplnou a bohatou minulost a ukrývá spoustu tajuplných míst. Musíme připomenout nájezdy Tatarů nebo Turků, vypálení Vizovic Valachy, tajemnou historii kopce Klášťov ve Vizovických vrších či vznik vizovického kláštera. „*Mnohé může být výplodem lidské fantazie lidí dostrašených nebo podnapilých. Mnohé pověsti mohou být i pramenem historickým. Jsou to např. pověsti z turecko-kuruckých válek. Mnohé svým původem jdou až do prehistorie, z níž nemáme písemných dokladů. Zprávy z této doby se nám dochovaly tradicí nebo ústním podáním.*“³⁶

I v bájích a pověstech můžeme najít mnoho kouzelných a pohádkových postav, zvířat i obyčejných lidí. Základ je však založen na něčem pravdivém, ať už jde o místo, postavu nebo čas. „*Do pohádky se musí přes devatero hor a devatero moří. Pověsti zůstávají více na zemi, domácí půdě. Vystupují v nich konkrétní osoby a vypráví se v nich o známých městech, horách, zemích.*“³⁷ Pověsti z Vizovicka vždy obsahují aspoň něco z toho. Většina vizovických

³⁴ ŠTIKA, Jaroslav. Pár slov úvodem. In *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 4

³⁵ ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. O pohádkách a Peckových zápisek. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 133

³⁶ MÜLLER, František. Autorův doslov. In *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 91

³⁷ ŠTIKA, Jaroslav. Pár slov úvodem. In *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 4

pověstí obsahuje zejména místo děje „*Tři sousedé z Podkopné Lhoty [...]*“³⁸ „*Na jasenských pasekách, vysoko a daleko v horách, pod samučičným vrchem Syrákova [...]*“³⁹ Nejčastěji jde o pověsti hrdinské, pověrečné, démonologické a etiologické.

Většina pohádek z Vizovicka je kouzelných, v několika případech se objevují i pohádky humorné, zvířecí či novelistické. Ve spoustě případů v nich vystupují kouzelné bytosti, děj je často nereálný a plný fantazie a smyšlených jmen a názvů. Z velké části se děj zaměřuje na obyčejné, prosté lidi, kterým do života vstoupí nějaká náhoda či kouzelná postava. Tyto aspekty většinou převrátí konkrétní situaci nebo nějakým způsobem změni život hlavním postavám.

Co se týče motivů, vycházíme z terminologie z publikace Svatavy Urbanové. „*Častým motivem je iniciační cesta mužského hrdiny, plná nástrah, plnění přání a rozkazů pomocí magických čísel a slov, tajuplných sil a zvířat.*“⁴⁰ Vizovické pohádky, ale i pověsti jsou z velké části o chudých, obyčejných lidech, zejména mužského pohlaví, kteří se z nějakého důvodu vypraví do světa a setkávají se se situacemi mimo reálný svět. Ovšem nechybí ani nespočet pohádek, ve kterém vystupují zejména zvířata nebo nadpřirozené postavy.

4.1 Postavy

Čerti jsou častým tématem pohádek i pověstí, v případě Vizovicka to není jinak. Tato postava byla vždy oblíbenou pro strašení dětí, ale i dospělých. Objevují se často i jako upisovači duší obyčejných smrtelníků. „*Zjevoval se těm lidem, kteří velice klnuli a někdy také těm dcerkám, které ho ze zoufalství volaly, když neměly tanečníků.*“⁴¹ Čerti byli častou postavou i proto, že na Vizovicku bylo většina lidí věřících a čert či ďábel v nich vzbuzoval určitou dávku strachu a respektu. Co bylo ďábelské, bylo zlé a když člověk udělal něco hříšného, říkalo se, že skončí v pekle. „*Všeci lidé věřili, že přijdú do nebe či do pekla. Peklo bylo vtedy ešte zachovalé, čerti byli mladší, ale úkrutně nešpitní.*“⁴²

Co se týče vzhledu čerta na Vizovicku, podle lidí vždy vypadali už od pohledu strašidelně a děsivě. V pohádce *Čistota púl zdraví* popsala Eva Eliášová čerta takto: „*Měli dlouhé zakrúcené rohy, vlasiska zakudlené, chlupiska ušubrané, na rukách nehtiska dlúhé a čérné,*

³⁸ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 138

³⁹ Tamtéž, s. 141

⁴⁰ URBANOVÁ, Svatava a Milena ROSOVÁ. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež-antologie)*. Vyd. 3. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. s. 236

⁴¹ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938., s. 61

⁴² ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškách: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 11

na jedné noze drápiska a na druhé kopyto a na něm paznehtisko.“⁴³ Čert často v příbězích vystupuje v přestrojení, takže málokdo hned poznal jeho pravou tvář. „Stalo se totiž na druhý den, že do mlýna k Lacinům přišel neznámý mladý pán, černě oblečený. Představil se panu otci jako bohatý šlechtic z kteréhosi panství v Uhrách.“⁴⁴ V hojné formě můžeme čerta najít v přestrojení za myslivce, hlavně když se jednalo o námluvy a on se ucházel o nějakou dívku. Zejména v případech, kdy ho dívka, či někdo z její rodiny přivolal, ať už z jakéhokoliv důvodu. „A přišel. Nastrojený za myslivce. A chodil u muzigy enom pro Rózinu.“⁴⁵

Čert či ďáběl vystupuje v příbězích spíše jako záporná postava, která škodí lidem. Ovšem není to pravidlem. V některých příbězích se čert proměňuje z kladné postavy na zápornou. Například v pohádce *Švec nad čerta* čert nejdříve švecovi pomůže, protože mu dal dobrou radu. „Já ti nezaplatím, ale vlez do mladého prince. Žádný mne z něho nevyžene, jenom ty. Nemosíš nic říkat, jenom řekni, přijďa tam, už su tu. A ty dostaneš velké obdarování.“⁴⁶ V této pohádce vypadá čert sice jako kladná postava, ale děj se poté přetočí a čert je opět postava záporná. „Já včil vlezu zas do starého krále a můžeš mne nechodit z něho vyhánat. Kdybys přišel, uchytí bych ťa a zaletěl bych s tebou do pekla.“⁴⁷ Čerti ve většině příbězích inteligencí neoplývají, tak je často obyčejní lidé přechytračí. To je znázorněno v pohádce *Jak babenka vykoupala čerta*. „Jeden čert, byl to takový trúbela a packal, který všecko zpackal, měl velikou smůlu. Každý hříšník se mu vysmekl z jeho ďábelské léčky. Ne, že by ten čert neovládal dobře svoje řemeslo, právě naopak, uměl vymyslet skoro chytré kousky. Ale pokaždé to dopadlo tak, že natrefil na ještě chytřejšího člověka a ta lidská duše mu zase unikla.“⁴⁸ Již zmíněným řemeslem můžeme chápat upisování a odvádění živých duší do pekla, což byl většinou hlavní cíl a práce čertů. Toto poslání bylo také v mnoha pohádkách hlavní zápletkou. Například v pohádce *O sedlákovi* se sedlák, protože je velice chudý, upíše čertovi na 3 roky. „Dáš-li se mně zapsat na tři roky, tak vykopeš doma ve své kuchyni tři kotly peněz za to. Po třech letech přijdu a budu se tě ptát, co je jedna, co jsou dvě, tři, čtyři. A co je sedm. Odpovíš-li dobře, budeš vysvobozen, ne-li, uchytím tě.“⁴⁹ Sedlák se po třech letech loučí

⁴³ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 12

⁴⁴ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 19

⁴⁵ Tamtéž, s. 25

⁴⁶ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 17

⁴⁷ Tamtéž, s. 17

⁴⁸ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 40

⁴⁹ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 75

se svým životem, protože odpověď na čertovu hádanku nezná. Náhodně ale u něj tu osudnou noc přespí dráteník, který je dostatečně chytrý na to, aby správně odpověděl na všechny otázky, a tím sedláka osvobodí a čert zmizí. „*A dratař povídá, že on není žádný dratař, než že je anděl od Boha poslaný, že to z bídy udělal, že to z rozkoše žádné nedělal.*“⁵⁰ V této pohádce jde vidět, že lidé věřili na zázraky a byly velice zbožní. Motiv anděla jakožto zachránce se ovšem na Vizovsku objevuje jen v této pohádce.

Čerta známe nejenom z pohádek, ale také jako doprovod Mikuláše a anděla, který chodí i v současnosti před Vánocemi po domech a říká dětem jejich celoroční hříchy. I o tom vypovídá jedna z pohádek Evy Eliášové s názvem *O strachopudovi a Kornyfelovi*. „*Tehdy chodíval celý mikulášský průvod. Vpředu Mikuláš, za ním pár nezbedných čertů a dobrotivých andělů, které doprovázely i jiné nadpozemské bytosti a naposled Smrtka.*“⁵¹ Z toho vyplývá, že motiv čerta si nemusíme spojit jen s pekem a braním duší, ale i s Mikulášem a zimním obdobím.

V pohádkách mají často pekelní tvorové jména. Na Vizovicku se s pojmenováním čertů setkáváme minimálně, ve většině příbězích je to pouze čert, či rohatec. Výjimku tvoří pohádka *Jak se Luciper oženil* a *O strachopudovi a Kornyfelovi*. Z obou názvů je jasné, jak se čerti v příběhu jmenují. Zajímavé je, že v jiných pohádkách známe pána pekel jako Lucifera, na Valašsku se změnilo jedno písmo a nazývá se Luciper.

Čertem se na Valašsku inspirovali i někteří spisovatelé a například Gustav Imrýšek pojmenoval svoji knížku povídek z valašského prostředí *Čertoviny z Valašska*. Slovu čertoviny můžeme přiřadit synonyma jako darebáctví, nezbednost či neplech, a je tomu tak podle chování čertů. Tím nám chtěl autor možná naznačit, o čem jeho povídky mohou být.

Čert ale nebyl jen inspirací k pojmenování knih, ale také pro jména různých míst v okolí Vizovic. Asi 20 km od Vizovic můžeme najít Čertovy skály, které se nachází v Lidečku, nebo na samém vrchu kopce Klášťov se nachází Čertův kámen. K těmto místům se pojí i několik pověstí, například *Čertovo skalisko u Lidečka*, *Strašidelný mlýn u Lidečka* či *Čertovy kameny*. Tyto pověsti většinou popisují vznik daných míst či příběhy, které se odehrávají poblíž těchto míst a mají s nimi nějakou spojitost. „*Po čertoch zostal enom smrad a potom ty veličánské kameňe. Sú tady po horách roztrúsené dodnes. Na Klášťově, nad Lhotkú, na Babě u Světlova a ten moc veličánský na Rysově u Provodova.*“⁵²

⁵⁰ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 75

⁵¹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 51

⁵² MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 27

Dalšími nadpřirozenými postavami vizovických pohádek a pověstí jsou kouzelné bytosti jako **vodníci**, **čarodějnice**, **divoženky** či **duchové**. Tyto tajuplné stvoření stejně jako čerti unášela lidi do svých sídel či je zaklínala do různých podob. V některých případech ovšem nebyla považována za zápornou postavu.

Čarodějnice byly už v dávných dobách postrachem místních lidí. „*Původ bájí o čarodějnicích musíme hledat v již nejstarších dobách, kdy člověk připisoval kněžím a kněžkám jako prostředníkům mezi lidmi a bohy moc věšternou a kouzelnou. V pozdějších dobách byla čarodějná moc připisována moci zlých duchů, s nimiž byly čarodějnice ve spojení.*“⁵³

Jejich vzhled byl různý, ale nejčastěji vypadaly jako obyčejné, neupravené ženy. „*Za čarodějnice pokládány byly zvláště ty starší ženské, které byly nevzhledné, nečesané a které dycky zlostně zablédaly. Byly to takové ženské, o nichž vzniklo pořekadlo: Kde nemože čert, nastrčí starú babu.*“⁵⁴ V kouzelných příbězích ale nemusí vždy čarodějnice být za zlou bytost. V pohádce *O Jakobovi, který chtěl vyhrávat v kartách*, čarodějnice hlavnímu hrdinovi, který chce pořád jen vyhrávat, pomůže. „*Vypravil se na radu k jedné čarodějnici. Ta povídá: „Najdi na jaře hada, ale brzo na jaře – do svatého Jiří. Uryj mu hlavu stříbrným grošíkem. Vezmi zrnko hrachu [...]“*⁵⁵ Také v pohádce *Nespokojený stromeček* se můžeme dočíst, že čarodějnice nechťely ubližovat lidem, kteří měli dobré srdce. „*V hoře přebývala stará kúzelnica. Taká ešče z dobrého floku čarodenic, co lécu na metle, ale tom, kdo je dobrého srdca, aj když umíja všelijaké čary a kúzla prováďat.*“⁵⁶ V pohádce *O černém mužovi* vystupuje čarodějnice pouze jako prostředník mezi dvěma králi a zaklíná na jejich přání. „*Ten černý muž, to byl zavinšovaný král, kterého druhý král, jeho súsed, od čarodejnice jednéj začarovat dál.*“⁵⁷

Určitým druhem čarodějnice byly **bosorky**, neboli divoženky. Uměly čarovat stejně jako čarodějnice, ale lišily se vzhledem i chováním. V pohádce *O bosorce* jsou popsány takto: „*Bosorky sa skoro ve všeckém podobajú strakám. Vlasy majú černé tak velice, že sa jím až ligocú do modra, do zelena a do fialova – jak stračí peří. Tváře a těla mladých bosorek sú*

⁵³ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 92.

⁵⁴ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 62.

⁵⁵ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 92.

⁵⁶ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoč: pohádky a vyprávěny z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 68.

⁵⁷ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 12.

bilučké, šak aj straka má břuch a kúsek křídla bílé.“⁵⁸ Někomu mohly připomínat lesní víly. „*Skoro na každé lesní pasece se v noci zjevovaly bosorky. Bledý měsíček se na ně usmíval z nebe a ony tančily bosýma nohama na studené trávě.*“⁵⁹ Byly ale zákeřnější, než se mohlo zdát a byly pověstné pro unášení cizích dětí. „*Děti měly nehezké a všelijak zmrzačené, zkřivené. Podvrhovaly je zvláště matkám „šestinedělkám“ do kolébek a braly jim jejich děti hezké.*“⁶⁰ Ovšem braly také děti opuštěné, které nikdo nechtěl nebo mít nemohl, jak je to znázorněno v pohádce *O Bosorence*. „*Hned maličkou zabalila do peřinky, zanesla do lesa a položila na vyhrátý travnatý pažit. Nechala ji tam a doufala, že ji někdo najde a vezme si ji. Ještě ten večer se holčičky ujaly bosorky. Přijaly ji mezi sebe a od té chvíle se stala jednou z nich.*“⁶¹ Pohádky o bosorkách vypráví často o tom, že se nějaký smrtelník zamiluje do bosorky, zejména kvůli jejich kráse. „*Neměla na sobě ničeho, enom černé vlasy až po zem a byla bilučka jak mléko. A nebyla ani trochu škaredá. Jura na ní mohl oči nechat. Velice se mu zalúbila.*“⁶² Ale mít doma bosorku se nevyplatilo, přece jen to byly stále čarodějnice a nebylo dobré si s nimi zahrávat. V příbězích člověka, který si přivedl domů bosorku, ostatní lidé ve vesnici téměř lynčovali. „*Pokaždě, když řekl jakú má ženu, hned' mu všeci ukazovali dveři. Každý sa bál, nikdo nechtěl mět ničeho dobrého ani zlého s pravú bosorkú, kerá umí ublížit aj na dálku.*“⁶³

Na čarodějnice a bosorky se většinou svádělo úplně všechno. Když se někomu něco nedařilo, špatně se vedlo hospodáři, či kráva dávala málo mléko, říkalo se, že to má na svědomí určitě čarodějnice a její kouzla. „*Ale za kerýsi rok sa v dědině počaly dět divné věci. Všeckým gazdénám přestaly dójit krávy, enom ta Horenčina Babuša dávala dvakrát víc mléka než kdy prvěj.*“⁶⁴ Zejména bosorky se uměly přeměňovat v obyčejného člověka, ale tím jejich kouzla ztratily význam. Zpět do podoby kouzelné postavy už se nemohly vrátit. „*Když zasvítily první sluneční paprsky, bosory odlétaly. Přitom se celá chalupa zatřásla, až to zbořilo komín a z něho vypadla velická mrtvá straka. To byla Horenčina bosorčí duše. Od téj chvíle Horenka přestala čarovat.*“⁶⁵

⁵⁸ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěny z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 59.

⁵⁹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 72.

⁶⁰ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 92.

⁶¹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 72.

⁶² ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěny z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 61.

⁶³ Tamtéž. s. 64.

⁶⁴ Tamtéž. s. 61.

⁶⁵ Tamtéž. s. 67.

Oblíbenou postavou pohádkových příběhů bývají **vodníci**. Obyvatelé rybníků, jezer, řek a jiných vodních ploch. Byli strážci vodního světa, sbírali dušičky utopených lidí a podle některých měli sami na svědomí utonutí některých osob. Pro některé čtenáře to je oblíbená postava, některým nahání hrůzu. Vodník byl inspirací pro mnoho spisovatelů, skladatelů, výtvarníků, ale i obyčejných lidí, kteří si vyprávěli příběhy a zabrousili do vodního prostředí. Jelikož najdeme na Vizovicku nejednu říčku či potok, i tato postava se objevuje v několika pohádkách. „*Každá řeka, každý potůček a rybník měl svého vodního obyvatele. Lidé u vody přicházeli s ním do styku velmi často, mlynáři hleděli být s ním zadobře, aby jejich mlýn nechal na pokoji. Kdo mu ublížil, tomu se mstil. A když se někdo někde utopil, tak to měl na svědomí zcela určitě vodník.*“⁶⁶ Na Valašsku, tedy i na Vizovicku, se vodníkům říkalo „bestmani“. Podle legendy vodníci vznikli tak, že když byla v nebi vzpoura, shodil Bůh všechny neposlušné anděly z nebe na zem a z těch, co spadli do vody, se stali vodníci. Tato legenda je zmíněna i v pohádce *Vodníci*. Eva Eliášová vodníka ve jmenované pohádce popsala takto: „*Vypadal prý skoro jako my, lidé, jen byl menší a zašknůřený. Tělo mu zůstalo zakrslé od toho, jak musel dřepět v tmavých dírách v chladné vodě. Mezi prsty měl plovací blány, v hubě fajfku a ze zeleného kabátu mu pořád kapala voda.*“⁶⁷ Vodníci se uměli proměňovat v cokoli a kdykoliv. To je častou zápletkou pohádkových příběhů. „*Na Bečvě se ukazoval v podobě koně. Jeden dědáček pásal večer na louce koně. Byl trochu unavený, sedl na pařez staré vrby a na chvíli zadřímá. Jak se probudil, počítá koně a bylo jich o jednoho víc!*“⁶⁸ Utonutí patřilo ke strašlivé smrti, i to měl podle vesničanů na svědomí vodník. Pojednává o tom pohádka Eduarda Pecka *O hastrmanovi*. „*Mne cosi tahá za nohu!*“ *Chlapci se mu posmívali, že tam neměl lézt. Jak viděli, že to jde doopravdy, utekli. Chlapec se utopil.*“⁶⁹ Pohádky o vodnících jsou někdy morbidní a strašidelné. V případě Vizovicka se tento charakter příběhu objevil v již zmiňované pohádce *O hastrmanovi*. Ta vypovídá o tom, jak vodník tahá lidi ke dnu a tímto drsným způsobem je topí a zbavuje života.

Na Vizovicku podle pověsti vodníka dříve několik lidí prý spatřilo. „*V Horní Lhotě u Vizovic zjaoval se velice často. Míval na hlavě kašket a oblečený býval v jasných šatoch. Ve Vizovicích míval zelené vlasy, na hlavě měl zelený, homolovitý klobouk a oblečený býval*

⁶⁶ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 92.

⁶⁷ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 101.

⁶⁸ Tamtéž, s. 101.

⁶⁹ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 125.

v zeleném kabátě nebo v župici. “⁷⁰ Zda někdo opravdu vodníka viděl se už asi nedozvíme, ale postava vodníka bude v pohádkách a pověstech stále živá.

Duchové byli v našich krajích už od pradávna. „*Víra ve škodlivou působnost zlých duchů byla a jest dosud rozšířena snad u všech národů světa. Křesťanství převzalo tuto víru od židů. Vždyť sám Kristus z malomocných lidí zlého ducha vymítal.*“⁷¹ Téměř v každé pohádce a pověsti duch vystupuje jako strážce nějakého pokladu. Ve vizovických příbězích nejde vždy o duchy zlé. V pověsti *Poklad u Vizovic* duch pouze hlídal poklad, který našel hospodář v zemi a chtěl, aby s ním bylo naloženo dobře. „*Obudil spícího hospodáře a dolekaně hlásil: „Su strážný duch pokladu, kerýs včera vyorál. Moju povinnostú je starat se o to, aby někdo pokladu nepoužil ke zlém. Nejsú to peníze nacigáněné, ale poctivo a těžko našporované. Jejich bývalý pán je už dávno mrtvý.*“⁷² Bohužel i v tomto případě platí, kdo chce moc, nemá nakonec nic. Hospodář byl lakomý a peníze, se kterými se měl rozdělit s chudými lidmi, si nechal pro sebe. Odplata přišla, do roka zemřel. V některých pohádkách jsou zlí duchové pouze zakletí do nějaké kletby. „*Tak se řezník odebral domů i s hrncem, který byl plný peněz. Další večer už ležel v posteli a přišel k němu zas ten duch. A povídá: „Človče dobrý, děkuju za vysvobození. Já jsem za trest musel už moc a moc roků hlídat ten poklad.*“⁷³

Specifickou skupinou postav jsou **zvířata**. Ty v pohádkách a pověstech až tak nedominují, ale určitě by byla škoda je nezmínit. Zvířata vždy patřila v běžném životě venkovanům, k velmi důležitému zdroji obživy. Představovala ale zároveň přátelský vztah a pomáhala k vnitřnímu štěstí lidí. V pohádkách se můžeme setkat jak s hospodářskými a domácími zvířaty, tak i divokými a nebezpečnými. Většinou v nich zvířata umí mluvit lidskou řečí, i když v příběhu vystupuje lidská osoba. „*Maryška si položila líce na Stračenin krk, hladila ju po hlavě a včil učuje: „Nic sa neboj, Maryško. Pojd', sedni si mi za krk a dobře sa chyť rohů. ‘ Maryška sa díve, néni tu nikoho, enom kravičky.*“⁷⁴ Často jsou zvířata v roli ochránců či pomocníků lidí. „*Vrana se v to uvolnila a letěla pro vodu a přinesla plucku vody. Liška Ryšavka namáčala princa, hned se rany zahójily a byl zdravý.*“⁷⁵ Některé příběhy

⁷⁰ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 49.

⁷¹ Tamtéž, s. 60.

⁷² MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 28.

⁷³ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 86.

⁷⁴ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráško: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 48.

⁷⁵ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 43.

vypovídají o povaze některých zvířat, například pohádka *Liška a rak* ukazuje pracovitost raka a lenost lišky. „*Na druhý den liška řekla k rakovi: ‚Běž žat, raku, já něco pospořádám doma ještě a pak za tebou přijdu.‘ Rak šel a žal, ohlíží se ze strany na stranu, skoro-li se liška přirácí. Ale ta si bezpochyby ještě doma hoví.*“⁷⁶ Tato pohádka má i na závěr ponaučení, a tak může připomínat bajku. „*Tak liška s haňbú, otra fusy, mosela jít pryč. Kdo si napracoval, tož ten si aji sebral.*“⁷⁷ V nejhojnějším případě zvířata vystupují pouze jako strážci a přátelé lidí, bez toho, aniž by nějak mluvila či byla kouzelná. „*Psa odvážali. Zaštěkál radostů a poskakoval kolem dětí. Jakdyby jim chtěl říct, že jich bude dobře hlídat aj v horách.*“⁷⁸

Velice zvláštní zvířecí postavou je tzv. **had hospodář**. „*Býval bud' pod prahem u síňových dveří, nebo v díře pod stolem a vylézal někdy, když slunečko svítilo na náspu. S malými dětmi pojídal často z jedné misky.*“⁷⁹ Toto zvláštní zvíře můžeme najít v pohádce *O Smokovi*, ve které je had hospodář zakletý člověk, ze kterého ho vysvobodí jeho vyvolená. „*To je had hospodář. Když se k němu lidé chovají dobře, ochraňuje pak celou rodinu, stavení, pole, louky i dobytek. Ale běda ho rozhněvat. Jak se rozzlobí, může přivést vás i vaše hospodářství do neštěstí.*“⁸⁰

Asi úplně nejvíce zobrazovanými hlavními postavami v příbězích z Vizovicka, kterou můžeme téměř ve všech pohádkách a pověstech nalézt, jsou **lidé**. Zejména ti nejobyčejnější, chudší a prostí, se všedním povoláním, nejčastěji nějakým řemeslem. „*Byl jeden sládek. Oženil se a dlouhý čas byl se svojí ženou a děti neměli.*“⁸¹ Nejčastěji jde o mlynáře či sedláky, zejména proto, že na Vizovicku a okolí bylo dříve spousta mlýnských stavení a různá hospodářství. „*Mlýnská kola měli oba rozvrzaná a mlýnice místo obilí plné pavučin a prachu.*“⁸²

Často se jako lidská postava zobrazují hodně chudí lidé, vandrovníci a žebráci. „*A že bývalo takových lidí! Nečítaně. A chodili po žebrotě, na Valašsku se říkalo na ptaní. Jeden staříček chodil také na ptaní a u bohatšího hospodáře prosil o nocleh.*“⁸³ Postavy jsou v příbězích mnohokrát propojené příbuzenským vztahem, nejčastěji jde o rodiče a děti

⁷⁶ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 68.

⁷⁷ Tamtéž, s. 69.

⁷⁸ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 4.

⁷⁹ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 48.

⁸⁰ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 94.

⁸¹ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 78.

⁸² MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 92.

⁸³ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 20.

nebo sourozence. „*Kdysi dávno tam stávala chalupa a v ní bývali jedni chudobnější lidé a měli šest cérek*“⁸⁴ Nejčastěji jde však o otce a syna, nebo více synů. „*Byl jeden uhlíř a měl dva syny, Jana a Juru.*“⁸⁵ Často se také ve vyprávění objevuje mezi prostými lidmi láska, která není ovšem vždy dovolena. „*Bylo však zle, když se o lásce Maruščině dověděla matka. Ta byla na svou dceru moc pyšná a sháněla pro ni bohatého ženicha. A krajánek byl chudý, jak se říká, jak kostelní myš.*“⁸⁶

V příbězích nenajdeme jen obyčejné nebo chudé lidi, ale také lidi ušlechtilé – krále, princezny, šlechtice či bohaté pány. Tyto postavy bývají většinou pozitivní, ovšem může se stát, že nalezneme i takové, kteří jsou spíše zlou a zákeřnou postavou, například v pověsti *Kavkovy cesty u Vizovic*. „*Pověstným se stál svůj hrubý a nevlídný náturý, špinavý lakotý a nelidským vykořisťováním svých poddaných. Zapomněl, že jeho rod býval dysi slavným a měl úctu u každého Čecha.*“⁸⁷ Zejména v pověstech jsou některé vznešenější postavy opravdu skutečné a jejich existence je dokázána. „*Tehdejším majitelem Vizovských hor byl mocný pán Smil ze Střílek a na Brumově, praotec slavného krále Jiřího z Poděbrad.*“⁸⁸ Častou zápletkou, jak to bývá i u jiných známějších pohádek, je strnitá cesta nějakého muže či více mužů s vidinou sňatku s princeznou. „*Přijel k jednomu zámku, kdež byla princezna. Bylo meldované, kdo s ní tři noci přežije a jí se nedotkne, tak ju dostane a celé království.*“⁸⁹ V příběhu také může dominovat král a jeho synové, které jejich otec pošle za nějakým poselstvím. „*Byl jeden král velice nemocný a měl tři syny. Právil k synům: ‚Zdálo se mi, že v třetí zemi má král ptáka Ohniváča, že svým zpěvem uzdraví člověka.‘ Vypravil syna nejstaršího, aby mu toho ptáka přinesl.*“⁹⁰ V některých příbězích spolu různé ušlechtilé rody mezi sebou bojovaly či měly nějaký spor. „*Holešovský hrabě se súdil s panstvím Lukovským o horu Papradnú. Tak dvacet let to stálo v súdě a nemohli se rozhodnúť.*“⁹¹

Pro určité lidské postavy byla charakteristická bystrost. Například v pohádce *O moudrém děvčeti* je hlavní postavou chytrá dívka. „*On jí vyložil, jakou pan soudce jim dal hádku: co je nejtlustší, nejprudší a nejsladší. Ona odpověděla, že je to lehká věc. Že nejtlustší*

⁸⁴ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěny z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 35.

⁸⁵ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 26.

⁸⁶ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 17.

⁸⁷ Tamtéž, s. 38.

⁸⁸ Tamtéž, s. 36.

⁸⁹ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 46.

⁹⁰ Tamtéž, s. 40.

⁹¹ Tamtéž, s. 119.

je zem, nejprudší myšlenka a nejsladší spánek. “⁹² Některé postavy byly naopak velmi hloupé. „Byl ale hlupý. Nosil zlato židovi za gořalku. Žid zbohatl a Zhlavec ostál chudákem. Propíl rozum, zdraví aj život. “⁹³

Zbojníci jsou hojnými postavami příběhů z Vizovicka, zejména proto, že se v tomto regionu rozprostírá velké množství lesů, luk, pasek a dalších tajemných míst, ve kterých se ukrývali nebo mohli ukrývat. „*Dokád’ nebylo fortášů, chodívali zbónici veřejno po Vizovicích, a dyž negdo prodál krávu, tož si přišli k něm ešče ten večer pro peníze. Jednúc lúpili v jednom domě v městě a písař Ferka – učuja to – skrýval se za pilířem u rádního domu a jednoho zbónika zastřelil. Tož ti ostatní – uvid’a to – uřezali v jednom hypu tom zabitém hlavu a hupkem utékli. Byli snád’ ze Všeminy.*“⁹⁴ Tato pověst z Vizovic, historicky podložená, zbojníky charakterizuje jako zlomyslné a ničím neohrožené muže, můžeme je nazvat také loupežníky či raubíře. Ale jak se říká, zbojníci jen nekradli, ale také rozdávali. Například je to znázorněno v pohádce sepsané Evou Eliášovou s názvem *Dlúhé nože*. „*A jako všichni správní zbojníci, přepadávali bohaté, kterým brali, a navštěvovali chudé, kterým pak rozdávali z té kořisti.*“⁹⁵ V pohádce nacházíme motiv dobrosrdečnosti zbojníků, ti se omylem dostali do služeb bohatého hraběte a když vyhráli válku proti nájezdníkům, kteří byli jak nepřátelé zbojníků, tak hraběte, pán se jim chtěl nějak odvděčit. „*Pane hrabě, dejte otevřít sýpku*‘, říká jeden z nich. *Potom každému chudému člověku nechte nasypat do pytle tolik obilí, aby měl dost jídla na celou zimu,*‘ povídá druhý. *Každému poddanému hospodáři darujte kus vlastního pole, aby měl možnost svoji rodinu dosyta nakrmit,*‘ pravil třetí.“⁹⁶ Motiv jejich laskavosti můžeme nalézt také v pohádce *Jak šli tři Vizovjané kupovat voly do Trenčina*, kde jsou zbojníci také kladnou postavou, která třem Vizovjanům pomůže stát se neviditelnými a oni tak mohou přejít hranici zpátky domů, aniž by byli zatčeni. „*Stryk vytáhl z kapsy nějakou zvláštní bylinu a potřel s ní volky. Pak ji dal Vizovjanovi a říká: Aj ty se s ní potři, potom vlož pod košulu a přitiskni na holé tělo a nech tam.*“⁹⁷ Bylina, kterou se mladík požírel způsobila jeho neviditelnost. V této pohádce můžeme vidět znaky toho, že zbojníci nemuseli být pro lidi jen obyčejnými smrtelnými bandity, ale že také disponovali různými nadpřirozenými schopnostmi a věnovali se bylinkářství.

⁹² PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 65.

⁹³ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 32.

⁹⁴ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 214.

⁹⁵ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěčky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 110.

⁹⁶ Tamtéž. s. 112.

⁹⁷ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěčky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 124.

Ve spoustě pohádkách a pověstech jsou většinou zobrazováni jako velmi prostí, hloupi a bezcitní lidé, kteří se chtěli jen pobavit vraždou či krádeží, někdy i pomstít. Ukázka jejich hlouposti je například v pohádce *O dvou kmocháčcích*, ta vypovídá o dvou chudých manželských párech, kteří měli spor kvůli jedné minci. Proto se jeden pár domluvil, jak nad tím druhým párem vyzrát a minci získat. „*On že se udělá, že umřel, a ona aby plakala a žádala ho, aby jí ten troník odpustil.*“⁹⁸ Kmocháček z druhého páru chtěl ovšem mrtvého zavést do kostnice, protože tušil nějakou lumpárnu. Pak tam schovaný čekal, co se bude s mrtvým dít. V tom příběhu 12 zbojníků se zlatem. „*Který tím kordem toho mrtvého člověka dorazu přetne, ten ho dostane.*“⁹⁹ Zbojníci ale nebyli tak odvážní, jak se zdálo a neradi si zahrávali s mrtvými, tak raději „mrtvého“ kmocháčka nepřepůlili. „*Nechaj mrtvé tělo za pokojem, lebo je jich tady mnoho. Mohli bychme zle vypadnúť. ‘A tu ten mrtvý kmocháček skók a křičí: ‘Všeci mrtví sem!’ ‘A ten kmocháček, co ho pozoroval, měl hulku v nohách a obúvma nohama a hulku dúpal a křičí: ‘Tu jsme všeci, tu jsme všeci, tu jsme všeci!’*“¹⁰⁰ Zbojníci se velice vyděsili a rychle uprchli. Oba kmochácci si mezitím všechno jejich zlato rozebrali. Jeden odvážný zbojník se přece jen vrátil, podívat se, co se přesně v kostnici děje a tady můžeme najít již zmiňovanou zbojnickou hloupost. „*Tak ten jeden kmocháček, ohledňa se do té dűry, uhlédľ ho a chmát mu čepicu z hlavy a hodil ju kmocháčkovi. Povidá: ‘Tu máte, kmocháčku, to bude za ten troník.’ ‘A ten zbojník do nohú, a přiběhňa za druhýma do vrbí, povidá: ‘Bratrové, těch tam přece mosí byt moc! Kolik těch peněz bylo! A když jenom po troníku se dostalo jednomu a jednomu! A jednomu ještě chyboval troník, tak mi uchytili čepku z hlavy a dali mu ju zaň.*“¹⁰¹ V této ukázce můžeme vidět i to, že si zbojníci říkali bratři, i když mezi nimi nebyly příbuzenské vztahy, samozřejmě s některými výjimkami. „*Jeden z těch zbojníků měl malého bratříčka a toho si vzal k sobě. Ogárek žil s nimi a zbojníci ho vychovávali. Samozřejmě po svém zbojnickém způsobu.*“¹⁰² Zbojníci do své party brali jako nové členy spíše sirotky, tuláky či dobrovolníky, kteří nevěděli, co se životem, jako v pohádce *Jalovcový čagan*. „*Když mne nepotřebujete, tak tady nemusím být. Já si poradím i bez vás*“ odbrkl Ondra. „*No, no, pomalu, už by ti chybělo jenom dát se na zbroj!*“ mírnil ho bača. „*Pravíte na zbroj? Věru, že ke zbojníkům bych šel hned!*“ odmluvil Ondra a utekl od bači. *A opravdu se přidal ke zbojníkům.*“¹⁰³

⁹⁸ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 107.

⁹⁹ Tamtéž, s. 107.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 107-108.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 109.

¹⁰² ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 110.

¹⁰³ Tamtéž, s. 118.

Velice známá pro vizovický region je pověst, kterou *Eduard Peck* nazval *O zbojníkoch*, *Eva Eliášová* ji však upravila a nazvala *Jak dopadli vizovští zbojníci*. Prý opravdu znázorňuje konec zbojníků na Vizovicku. Pověst vypráví o soukeníkovi, co si šel nakoupit vlnu, v horách zabloudil a narazil na stavení. Bohužel uvnitř zjistil, že je to obydlí zbojníků, které bylo charakteristické svou výzdobou různých zbraní. „*Přišel do síně, tam viselo mnoho zbraně na stěnách, zalekl se, že trefil na zbojníky, ale praví si, už je tak zle, nebo tak zle, neuteču, širá noc je.*“¹⁰⁴ Tam mu bylo nabídnuto jídlo a pití. On samým strachem nic nechtěl, dal jim všechny peníze, co měl a raději seděl v koutku u kamen a modlil se, ať přežije noc. „*Zbojníci jedli, pili, hodovali do noci. Před ránem dva z nich odešli a po chvíli se vrátili. Vtom slyší soukeník vedle sebe ránu jako z děla. Hrůzou se zatřásl, že přišel jeho konec. Pootevřel oči a vidí u lavice měch naditý vlnou až k prasknutí.*“¹⁰⁵ Poté se úlevou ještě pořádně najedl, jeden ze zbojníků ho vyvedl ven. Soukeník byl z celé situace tak šokován, že vše pověděl doma, to se rozkřiklo a vojáci pak stavení našli a všechny zbojníky zamordovali. Od té doby je klid a město i okolí začali hlídat fortáši. To byli muži, kteří střežili města jako dnešní strážníci, takže zbojníky už nikdy nikdo na Vizovicku neviděl.

Pověsti, báje a ani pohádky dříve nebyly určeny přímo dětem, ale spíše dospělým posluchačům. Vždyť se povídalo jen večer po práci. V některých příbězích se setkáváme s motivy násilí, smrti, vraždy apod. a některé příběhy mohou být dokonce i maličko morbidní. „*Když šel v určitou hodinu od ní, šla pozdaleky za ním, kde ju niť vedla. Dovedla ju až na kerchov. Tam se zděsila, když viděla, že mrtvého z hrobu vytahoval a žral z něho maso.*“¹⁰⁶ Až později se příběhy uzpůsobovaly a vlastně i tvořily pro dětské uši. Děti se musely připravovat na těžký život, který měly před sebou. A pohádkové příběhy to z určité části zmírňovaly. Jako třeba téma smrt, která nás provází celá staletí, celým lidským pokolením. Proto se i dětem od malička vštěpovalo, že umírání je samozřejmou součástí života, hlavně ve stáří. **Smrt** měla v příbězích mnoho podob. „*Smrt zjevuje se někdy v podobě bílé oblečené ženy, kteráž bývá až do stropu vysoká. Před kterou chalupou se zastaví, tam někdo umře. Ale i neživé věci zjevují blížící se smrt. Věří se téměř všeobecně, že zlým znamením je náhlé zastavení se hodin, spadnutí obrazu ze stěny, otevřít se dveře samy od sebe, nebo praská-i*

¹⁰⁴ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 24.

¹⁰⁵ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 129.

¹⁰⁶ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 72.

almara nebo dlážka.“¹⁰⁷ Některé příběhy smrt zobrazují jako přátelskou bytost, která dokonce s lidmi smlouvá o termínu jejich odchodu na onen svět. „*Najposlední den v patnáctém roku přišla kmotřenka pro kmocháčka, aby se vypravjal. Ale kmocháček prosil kmotřenku, aby ho nechala. Tak kmotřenka mu darovala ještě deset let.*“¹⁰⁸ V této pohádce má smrt pojmenování jako „kmotřenka“. Podivuhodný příběh s názvem *Poprava ve Vizovicích* vypráví příběh o smrti, kterou způsobil kat zvláštním způsobem. „*Ťal potřetí a zase bez účinku. Nyní ale více neprosil, síhl do kapce, vytáhl jablko, hodil ním do výšky a ve vzduchu je mečem rozpůlil. V tom samém okamžiku spadla i zločincovi i matce jeho u kolovratu hlava.*“¹⁰⁹

Smrt dítěte patřila a doposud patří v lidském životě k jedné z nejhorších a nejtragičtějších smrtí. O to víc, když ji způsobil či měla na svědomí přímo matka dítěte. S tímto případem se setkáváme v pověsti *Pole nekřtěného u Pozděchova*. „*Kerési svobodné děvče z Bratřejova se stalo matkú. Zahrabala potajmu diťátko v poli. Neměla však pokoja matka krkavčí. Vizovském katovi unikla, ale zapomněla, že zlé svědomí je poprava ustavičná.*“¹¹⁰ V této pověsti mrtvé dítě i mluví. „*Zle. Moc a moc zle! Moja matka mňa zabila a tady v poli pochovala. Nepokřtěné ležím v zemi nesvěcené... Béééé.*“¹¹¹ V již zmiňovaných ukázkách se setkáváme s katem, který prý kdysi na Vizovicku opravdu existoval.

Někdy smrt člověka představovala i ztrátu nějaké kletby a následné vysvobození. „*Pak pán mu naporučil, aby toho mládenca zanésl za ňú tam. Když ho tam přinésl, zesedl z něho, děkoval mu za to dobrodiní, že ho tam donésl. Ale ten povídá: ‚Neděkuj, ale vezni měč a zetni mi hlavu. Když mi ju zetneš, vyjmi ze mne srdce a rozděl ho napoly. V něm najdeš mnoho dukátů.*“¹¹²

4.2 Prostředí

Velkým a vzácným zdrojem života pro místní obyvatele byla a stále je **voda**. Proto ji také lidé vzdávali úctu, vodě bystré, čisté, tekoucí, osvěžující, dokonce léčivé. Hluboké a bahnité tůně byly pro člověka naopak postrachem. S vodou jako s prostředím, ale i zdrojem energie, síly nebo kouzla, se v pohádkách a pověstech také setkáváme. Zejména když jde o pohádky s postavou vodníka. „*Sotva vyšel měsíček, že břehu Dřevnice se vyškrábal ogárek,*

¹⁰⁷ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 41.

¹⁰⁸ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 48.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 127.

¹¹⁰ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 48.

¹¹¹ Tamtéž, s. 48.

¹¹² PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 23.

celý zelený, voda z něho kapala cicůrkem.“¹¹³ Na vodu narážíme také v pověsti o léčivém pramenu s názvem *Pústevník u Vysockej studénky*. „Ani nevíme, kdy vytryskl na úpatí Klášťova pramének léčivé vody. Snad to byl žíznivý pasáček, který jej v mokré zemi zahlédl a špinavou patou vyhloubil důlek v bahnitě pastvině a z dlouhé chvíle budoval studánku. Voda byla dobrá. Zaháněla žízeň a někomu pomohla i při bolení hlavy.“¹¹⁴

S vodním prostředím nás spojuje také postava mlynáře, který vodu potřeboval, aby mu fungovalo hospodářství a točilo se mlýnské kolo. „Ovdovělý mlynář vypustil z mlýnského náhonu vodu a zastavil velké mlýnské kolo.“¹¹⁵ Voda často také naháněla strach a některým vodním místům se lidé obloukem vyhýbali. „Stával prý tu kdysi dávno zámek. Za zámek bývalo jezírko. Prý se nazývalo Jezírko mrtvých. Na jeho dně byli pohřbeni velicí hříšníci.“¹¹⁶ Nejvíce se však „vzácné tekuté bohatství“ objevuje jen jako kulisa k upřesnění, kde se pověst či pohádka odehrává. „Ujasenského potoka, tam dolu vedle zhlaně, je stará vykotlaná vrba.“¹¹⁷

Báje a pověsti také pomohly k ujasnění vzniku či rozluštění historických okamžiků spoustě míst. Na Vizovicku najdeme již zmiňovaný kopec **Klášťov**, o kterém se mluví v mnoha záhadných a tajemných příbězích. „Na Klášťově stával hrad. To myslím víte, že hrady stavjali páni na vysokých kopcích. Hrad byl snád' enom ze dřeva. Dneskaj po něm néni nic, enom ty poklady desi hluboko v zemi.“¹¹⁸ O Klášťově je také zmínka v pověsti *O zámku na Smolném vrchu*. „Klášťovem a Svéradovem dostupují Vizovické vrchy největší výšky. Dříve bývaly oba tyto vrchy plné balvanů, zarostlé houštinami. Bývalo tu moc smutno. Ani prý ptáček zde nezazpíval. Staří lidé v okolí vyprávěli, že zde měli úkryt černokněžníci a všelijaké lesní bytosti.“¹¹⁹ Šlo spíše o tajemné příběhy plné nadpřirozených jevů a bytostí, kterých se lidé báli. „I velcí černí psi a vlci tu měli svoje úkryty. Jejich oči v noci svítily jako lucerny a lidé si vykládali, že roztrhají každého, kdo se tam opováží přijít.“¹²⁰

V příbězích z Vizovicka není zmíněn jen kopec Klášťov, ale i jiná místa. Například pověst s názvem *O založení vizovického kláštera* vypráví, jak už její název napovídá, o tom, jak

¹¹³ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 102.

¹¹⁴ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 7.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 19.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 14.

¹¹⁷ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 35.

¹¹⁸ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 11.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 14.

¹²⁰ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 80.

vznikl původní středověký vizovický klášter, který už bohužel ve Vizovicích nenalezneme, neboť na jeho místě stojí barokní zámek. „*Proto na tom místě, kde rostly krásné růže, dali zbudovat kostel s klásterem. Nazvali jej „Růží Mariinou“, latinsky „Rosa Mariae“*“¹²¹

Ne všechny pověsti se však odehrávaly přímo na území Vizovicka a okolí. Jedna taková pověst s názvem *Rudové jamy u Vizovic* je sice o Vizovjanovi, ale odehrává se v Praze, kam místní rodák odešel. „*Dostál sa až do Prahy. Lúbilo sa mu tam. Za prácu se nehaňbil, proto ju aj hned dostál.*“¹²²

Prostředí pro strašidelné a morbidní příběhy, kde se nejčastěji objevuje smrt v jakékoliv podobě, je **hřbitov** neboli kerchov ve valašském nářečí. Hřbitov je nedílnou součástí strašidelných příběhů o mrtvých, kteří vylézají z hrobů, o zbojnicích, kteří tam ukrývají zlato či jiné neuvěřitelné historky. „*A to začínala hodina duchů. Na koho jinějšího měl myslet, než na mrtvé! Podíval se dolu na kerchov. A tu – světe, zboř sa! – Víte, co tam uviděl? Mrtvého, jak leze z hrobu ven.*“¹²³ V pověsti *Pústevník u Vysockej studénky* našel poustevník na hřbitově zase sílu žít u hrobu své mrtvé ženy. „*Rozplakál sa ten, který ji ani sbohem nedál, dyž umírala, a prosil mrtvú za odpuštění. Mrtvý už nemože mluvit, ale rád odpúšća! Počul to Kolínek v srdci. A už do hór nešél. Provaz zahodil za kerchovem a byl na téj, že za první vrúbky svojého hříšného života bude dělat od včilška do smrti pokání.*“¹²⁴ Pro věřící lid bylo pohřbení na hřbitově velice důležité. Pohřbít svého blízkého na jiné místo, než na hřbitov, bylo zneuctění. „*Dyž zaslechla pláč svojého děťátka, rvala si na hlavě vlasy, vyhrabala kosti, posbírala ich do klína a na hřbitově zakopala.*“¹²⁵ Ve Vizovicích můžeme najít hřbitov u kostela sv. Vavřince. I s ním se pojí pověst, konkrétně *Strašidlo na vizovském hřbitově*. „*Na věži kostela svatého mučedníka Vavřinca měl hlídač a městský hlásný jizbičku. Nízkýma dvérkama, keré furt vrzaly, vychodil každú hodinu na dřevěnú pavlač a rozhlédál sa po městečku.*“¹²⁶

Nejčastějším prostředím, se kterým se v pohádkách a pověstech setkáváme, jsou různá **hospodářství** a obyčejná stavení. V nich také většina postav z příběhu bydlí či pracuje. „*A tady, poblíž čertových stěn, v lesích zvaných Lomenisko, stával kdysi vodní mlýn. Mlýnské kolo*

¹²¹ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 37.

¹²² Tamtéž, s. 31.

¹²³ Tamtéž, s. 47.

¹²⁴ Tamtéž, s. 9.

¹²⁵ Tamtéž, s. 49.

¹²⁶ Tamtéž, s. 46.

*se točilo ve dne v noci, v létě v zimě.*¹²⁷ Některé popisy místních stavení dokážou vtáhnout do děje a do doby, kdy opravdu salaše a koliby existovaly. „*Stála tam dřevěná koliba, v kteréž přebýval bača a valášci. V kolibě vařivali ovčí sýr a bochníčky sušili na lavičce. Ovečky sa přes deň pásly na pasínku lebo v košáre – v takej dřevěnej ohradě.*“¹²⁸ Jak taková hospodářství a jednotlivá stavení vypadaly, si můžeme alespoň částečně představit v rožnovském skanzenu, kde můžeme vidět domy, hospodářství a dílny jak z vesnice, tak z měst.

4.3 Předměty

Za dávných časů se žilo na Vizovicku a všeobecně na Valašsku velice bídne. Lidé žili ve velkém nedostatku peněz, nemohli si koupit někdy i základní věci potřebné k životu a chodu rodiny. Doufali, že při nalezení pokladu se jejich život změní, skončí tvrdá práce a oni budou šťastní. Proto se lidé často vydávali hledat **poklady**. Někteří si mysleli, že je někde ukryl kdysi dávno nějaký bohatý šlechtic, panovník či obyčejný člověk, někteří věřili na pohádky a různé povídky. „*Na Vizovsku žili tři lidé, kteří ztrávili hledáním pokladů polovici svého života. Brabenec z Jasenné, Beňka ze Lhock a podhorský mlynář Pařeňák. Ti prozkoumali společně všechny staré zámky daleko široko, Starý Jičín nejdůkladněji. Ale zbohatl z nich jediný Bravenec, který býval panským drábem. Ten si vystavěl v Jasenné hospodu, druzí dva ostali chudobní.*“¹²⁹

Ve vizovickém regionu byla spousta míst, kde lidé poklady hledali. Ať už to byla pověstně známá místa jako vizovický zámek či hrad Světlov, nebo i obyčejná místa, jako jsou opuštěné domy, stodoly či les. Peníze lidé nejen hledali, ale také často sami ukrývali. „*Za starých časů mívali záložny v zemi. Papírových peněz nebylo, a stříbro, zlato zakopalo se do země. Lidé pomřeli, o penězích pro lakomost nikomu nepověděli, nebo v nepokojný čas vojny a moru pověděti kdy neměli, a tak ostalo mnoho a mnoho pokladů v zemi.*“¹³⁰ Tím pádem se opravdu na někoho mohlo usmát štěstí a několik lidí se stalo bohatými. Naopak mnoho z nich, kteří se hnali za pokladem, dopadlo špatně, ať už vyčerpáním, ztrátou rodiny nebo dokonce smrtí.

¹²⁷ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 44.

¹²⁸ ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškoch: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. s. 27.

¹²⁹ ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. s. 57.

¹³⁰ PECK, Eduard, PAVLIŠTÍK, Karel, Alena PRUDKÁ a Hana ROSÍKOVÁ, ed. *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008. s. 76

Příběhy o pokladech a jejich nalezení, strážení či uschovávání vypráví několik pověstí a pohádek. Jedna z nejznámějších je s názvem *Zlato v zemi u Vizovic*, kdy zbojníci unesou zedníka Mokroše jen proto, aby jim zazdil poklad. „*On moc dobře znal háje okolo Vizovic a jistě by poznal místo, kde zazdívá poklad. Ale bál se o svůj život, proto ani hlavu neobracel. Jenom v jedné chvíli, když se shýbal pro veliký kámen, podíval se rozkrokem za sebe a v dálce uviděl kostel v Jasenné.*“¹³¹ Poklady často hlídali duchové či jiná stvoření, kteří měli za úkol poklad chránit před případnými nezvanými hosty. „*Aj černí psi měli tu v dŕách svoje brlohy. Jejich ohnivé oči svítily práj v noci do veliké dálky. Vartovali práj poklady bývali by jistě roztrhali každého, kdo by se sem na Klášťov opovážil dojt.*“¹³²

V pohádkách a pověstech nechybí **kouzelné předměty**. Často jsou tyto předměty nějakým způsobem zakleté. „*Na Čertovém skalisku na vrchu Klášťova róstla spíš veliká jedla. Viséal na ní v poledně dlúhý zlatý čagan. Bylo práj to mámidlo černokněžníkovo. Kdo sa na čagan podíval, už sa z toho místa nevymotál.*“¹³³

Některé předměty naopak pomáhaly lidem v boji se zlými silami. Věřili tak, že zlo zaženou či se ho zbaví. „*Verbež d'ábelská, hajdy do pekla!*“ vykřikl pústevník, přezehnal se křížem, vhodil přede dveře cihlu a začal na pekelníky stříkat svěcenou vodu.“¹³⁴ Další předměty zase sloužily nadpřirozeným postavám k účelu začarování. „*Eště nebylo jedenást a už ho ti dvá pod šibenicama čekali. Jeden z nich šlahl prútkem o zem. V téj chvíli neviděl Vizovjan už nic, enem úzký chodníček v praskléj zemi.*“¹³⁵

Nemuselo se vždy jednat o předměty kouzelné. V některých vyprávěních se nachází běžné a **obyčejné věci**. V pověsti *O založení vizovického kláštera* dominují růže, podle kterých se klášter pojmenoval. „*Dojel až k osadě Vizovské. U cesty na pokraji lesa zastavil u šípkového keře. Keř byl plný růžiček, jedna krásnější druhé.*“¹³⁶ Často se zejména v příbězích, ve kterých se bojuje, objevují různé druhy zbraní. Zejména když jsou ústřední postavou zbojníci nebo rytíři. „*Tak vyšel na něho se železným kladivem a mrštil po něm, že se kladivo v okamnutí do země zarylo.*“¹³⁷ Svíčky představovaly duše lidí. Lidé věřili, že podle toho, jak byla svíčka

¹³¹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 140.

¹³² MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 11.

¹³³ Tamtéž, s. 11.

¹³⁴ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěny z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 46.

¹³⁵ MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 43.

¹³⁶ Tamtéž, s. 36.

¹³⁷ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 13.

dlouhá a jak hořela, tak se rozpoznávala délka života. „*Svíček tam moc hořelo. Povídá: ,Tato svíčka je té vaší narozené dcerky – taková veliká, dlouhá. A tato je vaša, jenom opalek.*“¹³⁸ O některých předmětech, v pohádce *O Juditce, Tatarovi a pohance* se jedná konkrétně o pohanku, vypráví pověsti o jejich vzniku pěstování. „*Když mu prala šaty, ve kterých tehdy ležel na poli, našla v kapsách zvláštní zrnka. Nebylo to obilí ani proso, ale chutnalo to dobře. Zkusila zrnka zasadit.*“¹³⁹

4.4 Jazyk a nářečí pohádek

Téma českého jazyka a jeho skloubení s nářečím, konkrétně v této práci s valašským, je tak rozsáhlé a složité, že by mohlo být tématem nějaké další bakalářské práce. Snažila jsem se alespoň symbolicky s touto mluvou seznámit v již zmíněných úryvcích a pasážích.

Spousta pohádek, pověstí a bájí z Vizovicka se nedají přecíst lehce. Zejména pohádky Eduarda Pecka a Evy Eliášové jsou psány částečně valašským nářečím, a tak člověk, který toto nářečí neovládá, může mít s přečtením některých příběhů problém. Autoři se však snažili, aby si jejich díla mohli přečíst i lidé, kteří nářečím neuměli, a tak neopomenuli na konci knih vždy nářeční slovníček.

V dnešní době se na Vizovicku nachází už jen pár jedinců, kteří dřívější nářečí používají. Mnoho lidí pokládá město Vizovice a celé Vizovicko za čistě valašské, tím pádem i nářečí se přičítá valašskému, ale není to úplně pravda. „*Nářečím čítá se okres ke kmeni valašskému, leč nikoliv celý, neboť několik osad leží na rozhraní nářečí valašského a slovenského.*“¹⁴⁰ Některé pohádky psané nářečím se čtou velice těžko i čtenáři, který pochází z Valašska. Spousta slov už se dlouhá léta nepoužívá, například slovo *přeštechat*¹⁴¹, *vytýsnýt hlavy*¹⁴² či *kostyrovat*¹⁴³. Ale stále větší část nářečních slov z Valašska jsou podobná těm dnešním či se stále používají. Můžeme uvést několik příkladů. Treba slovo *zásmažka*, které se na Valašsku stále používá pro slovo *jíška*, slovo *žoch* jako velký pytel nebo slovo *ňat* představující *nať*.

¹³⁸ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 78.

¹³⁹ ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 12.

¹⁴⁰ PEŘINKA, František Václav, DVORSKÝ, František, ed. *Vlastivěda moravská - Vizovický okres*. V Brně: Musejní spolek, 1907. s. 57

¹⁴¹ Překonat předbíláním

¹⁴² Vystrčit hlavu

¹⁴³ Být za travu

Pohádky a pověsti v nářečí mají stále své kouzlo a kdyby byly plně přeloženy do spisovné mluvy, svůj půvab by nenávratně ztratily. Vždyť nejenom obsah příběhů symbolizují určitý kraj, jeho zvyky a tradice, ale i způsob podání těchto příběhů. A tudíž i místní jazyk, neboli nářečí.

5 Závěr

„Lidové pověsti a pohádky nejsou jen pouhým náhodným vypravováním. Skrývá se v nich dávná a dlouhá tradice lidové kultury, jejíž prostřednictvím si uvědomujeme vztah k místu, odkud pocházíme nebo kde žijeme.“¹⁴⁴

Jako jeden z cílů této práce bylo seznámit čtenáře s oblastí Vizovicka. Úvodní kapitola mé práce se této oblasti plně věnuje. Ve zkrácené podobě se tak čtenář dozví, kde se tato oblast nachází na území Moravy. Kapitola je zaměřena hlavně na město Vizovice, které je největším kulturním a společenským centrem života lidí z tohoto regionu.

Dalším cílem bylo představit regionální autory a sběratele. V práci jsme se zaměřili na tyto čtyři nejdůležitější literární osobnosti: Eduarda Pecka, Evu Eliášovou, Františka Müllera a Gustava Imrýška. Ten poslední se nepočítá mezi autory či sběratele pohádek a pověstí, zato se výrazně podílel na literárních a kronikářských činnostech Vizovicka.

Posledním cílem mé práce bylo analyzovat příběhy z Vizovicka. Na Valašsku byl v dřívějších dobách velice těžký život pro obyčejné lidi, ať už pro malé děti či dospělé, ať už pro ženy či muže. Fantazie vypravěčů, otisknutá do pověstí a historek, jejich úděl alespoň trochu zlehčovala. Mnohé příběhy byly sice tragické a smutné, ale to si aspoň lidé mohli říkat, že nejsou v trampotách sami. U radostných a pozitivních námětů zase mohli snít, že i je potká podobné štěstí. Mnoho motivů se v pohádkách opakuje či prolíná s jinými. Některé nám zase mohou připomínat pohádky již známějšího charakteru, z jiného koutu naší země, třeba i se stejnými či podobnými postavami.

Seznámili jsme se s postavami těchto příběhů. Od vodníků, čertů či bosorek a zvířat až po lidi chudé, bohaté nebo zbojníky. V práci je také popsáno prostředí, ve kterém se pohádky či pověsti odehrávají, nejčastěji se jedná o obyčejná stavení nebo dříve stojící hrady či zámky, které již ve Vizovicích nenalezneme. V neposlední řadě jsme se seznámili s předměty, které můžeme v příbězích najít. Jedná se o předměty kouzelné, ale i úplně běžné, které v příbězích dominují nebo jsou pro zápletku důležité.

Co říci závěrem? Pohádky, pověsti i báje, vzniklé z jakéhokoliv důvodu, jsou jednoznačně nesmrtelné. Přežily vznik telegrafu, rádia, televize i kin. Snažme se, abychom je mohli předat dalším generacím i v době téměř neomezených technických možností.

¹⁴⁴ PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 7, předmluva

6 Seznam použité literatury

BALHAR, Jan. Ediční poznámka. In *Čertoviny z Valašska*. 2. vyd. Ilustroval Václav KABÁT. Ostrava: Profil, 1988. Obálka knihy. ISBN 48-005-88

ČIŽMÁŘ, Josef. *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vyškov, 1938. Bez ISBN

ELIÁŠOVÁ, Eva. *O kouzelných studánkách a zbojnických pokladech: pověsti a strašidelné povídky z okolí Luhačovic*. Luhačovice: Město Luhačovice, 2007. Prameny (Luhačovice). ISBN 978-80-254-1079-0.

ELIÁŠOVÁ, Eva. *O raráškách: pohádky a vyprávěnky z Valašska*. Ilustroval Karel LANGER. Zlín: Eva Eliášová, 1992. ISBN 80-900017-3-4.

ELIÁŠOVÁ, Eva. *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. ISBN 80-238-9735-7.

FABIÁN, Josef. *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí, 1998. Bez ISBN

HANÁKOVÁ, Alena. Předmluva. In *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008. ISBN 978-80-87130-03-2.

IMRÝŠEK, Gustav. *Čertoviny z Valašska*. 2. vyd. Ilustroval Václav KABÁT. Ostrava: Profil, 1988. ISBN 48-005-88.

MÜLLER, František. *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. Bez ISBN

MÜLLER, František. Autorův doslov. In *Báje a pověsti z Vizovických hor*. Bojkovice: Vlastivědné muzeum, 1968. s. 91

MÜLLER, František. *Mariánské poutní místo v Provodově: Provodov v minulosti*. Luhačovice: Atelier IM, 2004. ISBN 80-85948-53-2.

NEKUDA, Vladimír, ed. *Zlínsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1995. Vlastivěda moravská. ISBN 80-850-4857-4,

PECK, Eduard, ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK, ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. ISBN 978-80-260-1083-8.

PECK, Eduard, PAVLIŠTÍK, Karel, Alena PRUDKÁ a Hana ROSÍKOVÁ, ed. *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. Vyd. 1. společné. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2008. ISBN 978-80-87130-03-2.

PEŘINKA, František Václav, DVORSKÝ, František, ed. *Vlastivěda moravská - Vizovický okres*. V Brně: Musejní spolek, 1907. Bez ISBN

PRACHAŘ, Marek. *Provodov: kapitoly z dějin obce*. Provodov: Obec Provodov, 2012. ISBN 978-80-260-2450-7.

ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. O pohádkách a Peckových zápisech. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 132 - 133. ISBN 978-80-260-1083-8.

ŠRÁMKOVÁ, Marta a Rudolf ŠRÁMEK. Jazyk a nářečí v Peckových zápisech a v tomto vydání. In ed. *Valašské národní pohádky z Vizovic*. Vizovice: Město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. s. 143. ISBN 978-80-260-1083-8.

ŠTIKA, Jaroslav. Pár slov úvodem. In *Pohádky, pověsti a vyprávěnky z Valašska*. Zlín: Z archivních materiálů, rukopisů, záznamů a tištěných zápisů zpracovala a vydala Eva Eliášová, 2002. s. 4. ISBN 80-238-9735-7.

TOMEŠ, Josef. *Masopustní, jarní a letní obyčeje na moravském Valašsku*. Strážnice: Ústav lidového umění, příloha časopisu Národopisné aktuality, 1972. Bez ISBN

URBANOVÁ, Svatava a Milena ROSOVÁ. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež - antologie)*. Vyd. 3. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-604-7.

ZÁHOŘÁK, Miroslav a Jan ZETĚK. *Vizovice v písni, tanci, muzice a vyprávění*. Zádveřice: Region, 2005. ISBN 80-239-4560-2.

Zlínský kraj: města a obce Zlínského kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost. 4., přeprac. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, 2014. ISBN 978-80-905393-4-1.

7 Anotace

Jméno a příjmení:	Julie Křivinková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Báje, pověsti a pohádky Vizovicka
Název v angličtině:	Mythos, legends and fairy tales from Vizovicko
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na oblast Vizovicka a její odraz v literatuře, konkrétně v bájích, pověstech a pohádkách. První kapitola pojednává o samotném regionu. Další kapitola popisuje regionální autory a sběratele a poslední kapitola analyzuje motivy a náměty bájí, pověstí a pohádek z Vizovicka.
Klíčová slova:	Vizovicko, báje, pověst, pohádka, sběratelství
Anotace v angličtině:	This Bachelor thesis seeks to focus on Vizovice region and its reflection in literature, specifically in its myths, legends and fairy tales. First chapter introduces the Vizovice region itself. The second chapter presents regional writers, collectors and significant personalities and finally, third chapter analyses the motives and topics for the myths, legends and fairy tales from Vizovicko.
Klíčová slova v angličtině:	Vizovicko, mythos, legend, fairy tale, collectibles
Přílohy vázané k práci:	--
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	Český